

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE FILOLOGIE**

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U.: 821.135.1.09(092)(043.3)

FLORIAN COPCEA

IDEEA EUROPEANĂ ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Rezumatul tezei de doctorat în filologie

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul Sectorului de Literatură premodernă și modernă al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei.

Conducător științific:

CIMPOI Mihai, academician, doctor habilitat în filologie, profesor univ.ist.

Referenți oficiali:

NEDELCEA Tudor, doctor în filologie, profesor univ.ist.,

APETRI Dumitru, doctor în filologie, conferențiar cercetător.

Componența consiliului științific specializat:

GAVRILOV Anatol, președinte, doctor în filologie, profesor cercetător,

ȘIMANSCHI Ludmila, secretar științific, doctor în filologie, conferențiar cercetător,

RACHIERU Adrian, doctor în sociologie, profesor univ.ist.,

BILEȚCHI Nicolae, membru corespondent, doctor habilitat în filologie, profesor univ.ist.,

ROȘCA Timotei, doctor habilitat în filologie, profesor univ.ist.,

BURLACU Alexandru, doctor habilitat în filologie, profesor univ.ist.

Susținerea va avea loc la **22 martie 2017, ora 14⁰⁰**, în ședința Consiliului științific specializat D 19.622.01-09 din cadrul Institutului de Filologie al A.Ș.M. (str. Ștefan cel Mare, nr. 1, Sala mică, et. II)

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” (str. Academiei, nr. 5A, Chișinău MD 2020) și pe pagina web a C.N.A.A. www.cnaa.md.

Autoreferatul a fost expediat la „15” februarie 2017

Secretar științific al Consiliului științific specializat,

ȘIMANSCHI Ludmila, dr., conf. cerc.

Conducător științific,

CIMPOI Mihai, acad., dr. hab., prof. univ.

Autor

COPCEA Florian

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei investigate. Publicistica lui Mihai Eminescu, genială, asemenea operei sale lirice, a cunoscut o sinusoidă a receptării, determinată, evident, atât de circumstanțele istorice, cât și de orientările ideologice și paradigmatică ale societății românești. Subapreciată în epocă, aceasta fiind considerată drept ficțiune discursivistă, publicistica lui Eminescu nu este inferioară poeziei. În cumpăna evaluativă *poetul* apărea permanent mai sus cu o treaptă decât *gazetarul*, lucru care a făcut de neacceptat convergența poeziei și a jurnalisticii.

O frână în calea receptării a constituit-o și valorificarea *fragmentară* a operei publicistice, ea apărând doar în sumare culegeri tematice. Inserarea tuturor textelor publicistice eminesciene, într-o ediție de *Opere*, apărută la Chișinău în 8 volume, precum și în câteva volume selective, a impus – în actul exegetic – o nouă grilă: cea a *unității organice* a creației eminesciene. Poezia, proza, dramaturgia (deși rămasă în proiecte), publicistica și însemnările manuscrise, adunate sub genericul *Fragmentarium*, constituie un univers organic, holomeric, în care orice parte reflectă întregul. În fiecare din textele sale Eminescu gândește și rostește *Ființa*. Aspecte esențiale ale publicisticii eminesciene sunt analizate de George Călinescu în monumentală sa exegeză în cinci volume. După 1990 în atenția exegeților intră cu predilecție textele privind sociologia, economia, religia, istoria, socialismul, „psihologia etnică”, care au dezvăluit, toate la un loc, mecanismele retorice ale unui spirit vizionar.

Printre complexele teme și motive asupra cărora s-a oprit Mihai Eminescu în publicistică se află și *ideea europeană*. Încă din 1870, când comentează un articol apărut în ziarul ceh *Politik*, ideea europeană apare ca o soluție radicală de armonizare a intereselor speciale, adică naționale, și a intereselor general europene. Europa este, în viziunea poetului, un „organism” articulat sub semnul unității, pus în evidență de unul dintre curentele cele mai importante ale culturii universale – romantismul. Plecând de la premiza că „adevăratul progres nu se poate opera decât conservând”, Mihai Eminescu urmează, pragmatic, mersul firesc al istoriei și concepe Europa, cum observă Mihai Cimpoi [1, p. 89] ca „model de alcătuire organicistă” în care „palpită viul” și, spre deosebire de restul lumii, „pare capabilă de a trăi continuu”, în măsură „de a întreprinde și întreține comunicațiunea cu toată lumea și din punctul acesta de vedere ea e situată în mijlocul lumii întregi” [2 p. 160]. Pentru el contactul cu civilizația europeană nu trebuie să ducă la disoluția fondului cultural autohton.

Eminescu a criticat cu vehemență accesul în țară a capitalurilor apusene și a militat pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației obligată să activeze în instituțiile „de import” acceptate de guvernele aflate temporar la putere. El avertiza cu ironie, nonșalant: „Teoriile acestea nu sunt lipsite de oarecare măreție și de o manieră de a privi istoria universului, într-un mod specific slav. În orice caz, ni se pare ciudat, cum noi, românii, care trăim lângă Dunăre suntem cu totul confundați în

ideile Occidentului, pe când, din toate părțile împrejurărilor, pulsează o viață istorică, care în dispoziția ei generală se deosebește atât de mult de istoria Occidentului. Câteodată ar trebui cel puțin să ni se pară că suntem o muchie de despărțire între cele două lumi cu totul deosebite și că este interesul nostru de a cunoaște amândouă lumile acestea” [3, p. 133].

Eminescu abordează frontal chestiunea cu articolul din *Timpul* – *Înființarea unei mitropolii*: „Noi, poporul latin de confesiune ortodoxă, suntem în realitate elementul menit a încheia lanțul dintre Apus și Răsărit; aceasta o simțim noi înșine, se simte în mare parte de opinia publică europeană, aceasta o vom și, dacă dinastia va împărtăși direcția de mișcare a poporului românesc, o vom și face” [3, p. 648]. Mihai Eminescu a fost tot timpul convins că „aspirațiunile noastre, care ne leagă de Occident și pe care sperăm a le vedea întrupate”, reprezintă idealul românilor de regenerare a ființei, drept pentru care sugerează necesitatea unei resurecții spirituale. În plan substanțial aceste considerațiuni au fost decisive în alegerea temei noastre.

În publicistica lui Mihai Eminescu jurnalismul se întâlnește cu poezia, iar vizionarismul coabitează cu discursivismul. De altminteri, dezvoltarea națiunii reprezintă pentru Eminescu șansa angajării „în concertul popoarelor europene”. Adrian Dinu Rachieru în *Eminescu după Eminescu* [4, p. 89], atrăgea atenția asupra lucidității lui Eminescu („vizionar și criticist”) aflat în ipostaza de a se identifica („în freamătul vieții naționale”) cu ființa națională și a acționa pentru ca poporul „secetos de viață proprie” să acceadă, neîngrădit, la puterea de creație, recuperând „simțul istoric”. Multe pagini din manuscrise ne dezvăluie sfera preocupărilor sale multiple: filozofia, știința, istoria și politologia, fapt ce l-a determinat pe Constantin Noica să-l declare „un uomo universale”. Manuscrisele lui Eminescu confirmă, indiscutabil, valorizarea lecturilor din diverse lucrări în multe din textele sale publicistice.

Valorificarea publicisticii lui Eminescu s-a făcut în special după 1989 prin publicarea integrală a textelor în ediția Perpessicius, ediția Vatamaniuc în 11 volume 2011 [67-77], ediția Cimpoi de la Chișinău, prin elaborarea unor studii privind tematica lor tabuizată („ceștiunea Basarabiei”, religia, „naționalismul”, capitalismul/socialismul, problemele românilor de pretutindeni), datorate lui T. Nedelcea, A.D. Rachieru, Th. Codreanu, V. Crăciun, prin editarea unor exegeze privind arta retorică (Monica Spiridon), preocupările sociologice (I. Bădescu, I. Stanomir, S. Pleșca).

S-a insistat în mod sistematizat asupra problematicii generale abordate de Eminescu și asupra unor aspecte particulare ce țin de realitățile politice, economice ale epocii, de sfera culturii, învățământului, justiției. S-a impus în mod firesc conceperea *unității organice* a operei eminesciene, indiferent de genul abordat.

Ideea europeană, care l-a preocupat obsesiv în articolele din *Timpul* și în cronicile culturale din *Curierul de Iași*, a fost sumar abordată în eminescologia de azi. Importanța ei a fost semnalată de Mihai Cimpoi într-un subcapitol aparte din volumul *Europa, sarea Terrei*. Deși în unele studii s-au

făcut referințe dese la personalitatea europeană a lui Eminescu și la vocația europenității pe care a avut-o în mod evident, la marile figuri europene care au intrat în aria lui vastă de cuprindere enciclopedică, unele cu un rol formator precum Shakespeare, Schopenhauer, Goethe, romanticii germani cu care a avut afinități electivă, conceptul eminescian de *idee europeană* nu s-a bucurat de cercetări ample, cu aspect monografic. Modul în care o înțelege el în contextul conceperii Europei ca *organism*, sub semnul unității culturale (în sensul lui Noica: drept *Unu Multiplu*) e legat firește de personalitatea sa europeană, de care a vorbit Maiorescu.

Avem deplina convingere că ea merită o mai mare atenție din partea eminescologilor, dat fiind și *actualitatea* pe care o impune azi, în cadrul proceselor integraționiste europene și mondiale.

Pornind anume de la tratarea încă sporadică, sumară, nesistematică, ne-am ales pentru investigație acest aspect tematic al publicisticii lui Eminescu.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare.

Publicarea cu deosebită întârziere a articolelor publicistice eminesciene, majoritatea apărute în *Curierul de Iași* și *Timpul*, a lăsat fără atenția cuvenită problematica variată abordată în ele, inclusiv Ideea Europeană. Anumite aspecte ale acestei probleme au fost discutate abia în ultimii ani, dar numai în mod tangențial și fragmentar, cercetările neavând un caracter sistematic. Importanța editorialelor, studiilor și articolelor apărute în periodice a fost relevată de Dimitrie Vatamaniuc, Monica Spiridon, Adrian Dinu Răchieru, Theodor Codreanu, în special în legătură cu consonanța pe care o au cu procesele integraționiste europene și mondiale de azi. Anumite cercetări cu aplicare mai concretă s-au făcut nu atât în studii monografice, cât în articole ocazionale, în cadrul unor conferințe și simpozioane naționale și internaționale, precum și în contextul unor teze de doctorat susținute în Republica Moldova și în România. Puțin sau deloc abordat a fost modul în care Eminescu și-a reprezentat unitatea culturii universale în sensul acelei *Weltliteratur* despre care vorbea Goethe în *Convorbirile* cu secretarul său Eckermann. Singurul studiu mai amplu aparține eminescologului Mihai Cimpoi, care a atras atenția asupra necesității abordării acestei concepții eminesciene în exegeze bine documentate și cu o aplicare concretă asupra expunerii ei mai cu seamă în cronicile teatrale publicate în *Curierul de Iași*. Teza noastră își propune să completeze acest gol exegetic și să scoată în evidență mai detaliat și folosind un fundament teoretic pe care ni-l oferă studiile sociologice, filozofice și politologice cu orientare interdisciplinară de astăzi. Am demonstrat, spre deosebire de alți eminescologi, importanța pe care o are Ideea Europeană în creația sa publicistică, în poezie, unde ea apare în proiecții mitopo(i)etice și – în linii mari – în formarea sa intelectuală generală. Am pus accentele cuvenite pe personalitățile, literaturile și culturile europene care au modelat europenitatea sa de fond. Am fost obligați să supunem analizei textele publicistice ca atare, puțin abordate până acum.

Scopul și obiectivele cercetării. Scopul lucrării este determinat de necesitatea evaluării publicisticii în legătură cu poezia și celelalte domenii ale scrisului său. Se cer puse în evidență

propunerile sale privind constituirea unor organisme care să armonizeze interesele naționale cu cele general-europene. Activitatea publicistică a lui M. Eminescu accentuează faptul că „ideea europeană” a fost gândită mai întâi ca idee românească, adevăr care își găsește justificarea în contextul actual al proceselor de integrare europeană.

Obiectivele lucrării constau în:

1. Constatarea existenței unei conștiințe europene în publicistica lui M. Eminescu;
2. Deducerea actualității „ideii europene”, în raport cu procesele integraționiste de astăzi;
3. Evidențierea constituirii unității moderne printr-un conglomerat de state moderne ținând cont de valorile comune și de principiul goethean și eminescian *Weltliteratur*;
4. Demonstrarea susținerii ideii europocentrismului în creația și activitatea marilor personalități românești;
5. Relevarea proceselor europenizării demonstrate de modul în care regionalismul „binelui comun al fiecărei națiuni” s-a armonizat cu cele general-europene;
6. Investigarea impactului spiritului european eminescian asupra unor personalități din anturajul contemporan al poetului;
7. Receptarea operei eminesciene în context continental datorată europenității personalității sale.

Metodologia cercetării științifice. În prezentarea abordării temei în eminescologia de până acum (capitolul I) am aplicat metoda de cercetare istorico-literară. Pe criteriul metodologic analitico-sintetic a fost axată trecerea în revistă a lucrărilor concrete ale celor mai importanți eminescologi (Măiorescu, Călinescu, Ibrăileanu, Perpessicius, Vianu, Vl. Streinu): în special în subcapitolele 1.1, 1.3 și 1.4. Comparatismul l-am valorificat în raportarea discursului eminescian, care are drept axă *Ideea Europeană*, la contextul european (subcapitolele 2.1, 2.4; 3.1). La analiza textuală am recurs în subcapitolele care privesc mai cu seamă transpunerile liricii eminesciene în limbile străine (subcapitolul 3.2). În capitolul 3 (subcapitolele 3.3, 3.4) am beneficiat de criteriile metodologice pe care mi l-au pus la îndemână noile paradigme din domeniul ontologiei, axiologiei și gnoseologiei.

Noutatea și originalitatea științifică. Lucrarea urmărește să susțină paternitatea ideii europene gândită de marele „om al timpului modern” care a fost M. Eminescu. Deoarece *ideea europeană* a fost sumar abordată în literatura română, exegeții operei eminesciene au comentat laconic în lucrările lor demersul jurnalistic al lui Eminescu de a integra țările române în Europa, s-a impus analiza sub aspect sistemic a acestui proces prin raportare la problemele actuale. Am urmărit în demersul nostru demonstrarea ideii că un teritoriu național, oricare ar fi el, este, în concepția lui M. Eminescu, centrul continentului în aparență utopic de multiculturalitate și de multilingvism. Lucrarea ține cont de următoarele direcții actuale de orientare în interpretarea și analiza priorităților europene la care se referă Eminescu și alte personalități ale culturii românești: valorificarea în context național a culturii europene; raportarea valorilor naționale la cele europene și universale; proiectarea ideilor lui Eminescu

în „oglinzile eminescologiei europene”; sincronizarea gândirii eminesciene cu gândirea europeană; raportarea la actualitate a „ideii europene” concepută de Eminescu; complexe „geniului latin” vs. proeuropenismul românesc; descrierea în discursul eminescian a antimodelor Orientului/Occidentului; deschiderea spre universalitate a „adevăratului spirit al poporului”.

Originalitatea lucrării rezidă în valorizarea operei lui Eminescu căruia românii îi datorează paternitatea *ideii europene* privită prin prisma interesului național și al dialogului valoric care, împreună, contribuie la formarea unui „concert al tuturor popoarelor europene”. Valoarea studiului consistă în urmărirea descifrării și interpretării celor mai importante momente din istoria românilor la a căror realizare au contribuit personalități de marcă, astfel încât să accentuăm preocupările în acest context ale lui Mihai Eminescu, care deține pionieratul în privința emergenței unui nou tip de unitate la nivel european.

Problema științifică se poate soluționa în baza noii perspective de interpretare a operei eminesciene, realizată prin prisma *ideii europene*, care l-a preocupat obsesiv pe Eminescu în publicistică, dar și în întreaga sa creație literară, fapt care a contribuit la recondiționarea viziunii lui Mihai Eminescu asupra europenizării și universalității culturii române și relevarea vocației europenității, reconstituind modalitatea de concepere a Europei ca *organism* sub semnul unității culturale și evaluând actualitatea ei prin interpretarea atât a contextului socio-politic și cultural în care este gândită, cât și prin trecerea în revistă a altor puncte de vedere privind integrarea europeană și „asigurarea unui mers normal al dezvoltării naționale” în cadrul ei.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării constă în modul în care M. Eminescu înțelege „ideea europeană”, în analiza contextului socio-politic și cultural în care este gândită și în trecerea în revistă a altor puncte de vedere privind integrarea europeană și „asigurarea unui mers normal al dezvoltării naționale” în cadrul ei. Lucrarea poate deveni un reper pentru studiul operei și personalității lui Mihai Eminescu în cadrul învățământului preuniversitar și universitar. De asemenea, ea va mijloci accesul tuturor categoriilor de persoane interesate de studierea literaturii române în context european și va actualiza punctele de vedere ale unor importante personalități românești dinainte și de după Eminescu în ceea ce privește construcția europeană. O țintă deosebită a cercetării noastre este demonstrarea influențelor europene asupra culturii naționale și armonizarea raporturilor dintre acestea. Prioritar devine și modul în care paradigma europeană de sorginte românească este receptată dincolo de „colectivitatea puterilor europene”. Rezultatele cercetărilor vor fi utile la elaborarea programelor școlare, a cursurilor liceale și universitare, în valorificarea operei poetului Mihai Eminescu și a altor personalități ale culturii românești; ca bază în inițierea și formarea unor proiecte de cercetare a „marelui poet național și universal” în spațiul Uniunii Europene, precum și la promovarea valorilor literare din Republica Moldova și România.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

1. Am constatat că conștiința europeană a lui Eminescu s-a manifestat nu doar în impactul cu romantismul german și cu marile personalități ale culturii, ci și în conceperea Europei ca „organism” unitar.
2. Am dedus că procesele integraționiste de astăzi confirmă actualitatea „ideii europene” eminesciene.
3. Am evidențiat faptul că în publicistica lui Eminescu Europa s-a impus ca un conglomerat de state moderne ce se constituie ca unitate în temeiul valorilor culturale comune conform principiului goethean și eminescian *Weltliteratur*.
4. Am demonstrat, parcurgând istoria receptării *ideii europene*, că ea fost împărtășită de marile personalități ale culturii românești, care s-au dovedit a fi „europocentriste”.
5. Am remarcat faptul că procesele europenizării au demonstrat armonizarea regionalismului „binelui comun al fiecărei națiuni” cu interesele general-europene.
6. Am relevat faptul că asupra spiritului european eminescian au avut un impact deosebit Maiorescu, Alecsandri, contemporanii săi – junimiști.
7. Am dedus că receptarea operei eminesciene în context european s-a făcut și în temeiul europenității sale.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele tezei au fost implementate în cadrul proiectului *Congresul mondial al eminescologilor*, edițiile I-V, 2012-2016, Institutul de Filologie al AȘM, și la redactarea comunicărilor științifice prezentate în cadrul unor colocvii /conferințe internaționale și naționale.

Aprobarea rezultatelor tezei. Rezultatele tezei au fost aprobate în cadrul Sectorului de literatură premodernă și modern al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei.

Publicațiile la tema tezei. Concluziile și ideile de bază ale investigației au fost valorificate în 20 de lucrări. Articole la tema tezei au apărut în revistele de specialitate *Philologia* (4 articole): *Metaliteratură* (1 articol) și *Revista de Științe Socioumane* (1 articol): *Mihai Eminescu: Ideea europeană*. În: *Philologia* (LIII), 2011, nr. 5-6, p. 10-14; „*Ideea europeană*” sub formă instituționalizată de „*Ligă spiritual europeană*”. În: *Philologia*, 2012, nr. 5-6 (263-264), p. 3-7; *Transpuneri în limbile europene ale liricii eminesciene*. În: *Philologia*, 2013, nr. 5-6, p. 91-99; *Eminescu: unitatea culturii europene și universale*. În: *Philologia*, 2016, nr.1-2, p. 25-29; *Eminescu în „oglinzile paralele” ale eminescologiei universale*. În: *Metaliteratură*, 2016, nr. 1, p. 80-84; *Modelele intelectuale și lirice ale imaginarului eminescian*. În: *Revista de Științe Socioumane*, UPSC, 2016, nr.2 (33), p. 36-43. Alte 14 materiale au fost comunicate și discutate public în cadrul mai multor conferințe naționale și internaționale.

Volumul și structura tezei. Lucrarea (133 p. text de bază) este alcătuită din adnotare în limbile română, rusă și engleză, introducere, trei capitole cu concluzii, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 117 surse, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

Cuvinte-cheie. ideea europeană, europenism, universalism, integrare culturală, dialog valoric, personalitate europeană.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea specifică tematica generală a tezei, cadrul conceptual, scopurile și principalele obiective, instrumentarul teoretic, etapele elaborării, punând în evidență caracterul inovator, valoarea aplicativă a ei, rezultatele demersului investigativ.

Capitolul I Modelarea intelectual-europeană a lui Mihai Eminescu demonstrează modul în care marii critici au înțeles personalitatea de excepție a autorului „Luceafărului” ca personalitate europeană.

T. Maiorescu certifică fără rețineră contribuția acestuia la diversitatea și consolidarea romantismului european care va sta la rădăcina câtorva ipostaze fundamentale ale poeziei universale din secolul al XX-lea. Punerea în valoare a personalității europene a lui Mihai Eminescu a fost una din preocupările lui T. Maiorescu care sugera că opera sa va fi punctul de plecare pentru toată dezvoltarea viitoare a „vestmântului cugetării românești” [5, p.344], generatoare de interpretări și deschideri spre noi universuri. Prin așezarea lui Eminescu în contextul literaturii universale putem să ne edificăm pe deplin asupra sensurilor largi ale gândirii sale: „Fiind astfel câștigată o temelie firească, cea dintâi treaptă de înălțare a literaturii naționale, în legătură strânsă cu toată aspirarea generației noastre spre cultura occidentală, trebuia neapărat să răspundă la două cerințe: să arate întâi în cuprinsul ei o parte din cugetările și simțirile care agită deopotrivă toată inteligența europeană în artă, în știință, în filozofie; să aibă, al doilea, în forma ei o limbă adaptată fără silă la exprimarea credincioasă a acestei amplificări” [5, p. 148-149].

Europenitatea lui Eminescu este văzută de Ibrăileanu în spiritul opozitiv față de cultura străină maimuțărită, neasimilată și în modul original de a concentra, vârstele omenirii și vârstele omului.

Într-un articol – *Poezia nouă* – publicat în *Viața românească* Ibrăileanu constată că Eminescu, „poetul vremii sale”, a devenit „un poet atât de național și atât de universal în același timp”. Așadar, el îl asimilează pe Eminescu culturii europene fiind convins că „uniformitatea Europei” ar atrage după sine și specificul național, cel atât de profund și treaz la „gânditorul” „care a avut o concepție asupra împrejurărilor vremii în care a trăi” și care a rămas – M. Eminescu. Excursul său continuă în același ton: „Eminescu al nostru n-ar avea acum un rang inferior emulilor săi din Europa”.

Despre contribuția adusă de Eminescu la sporirea tezaurului culturii europene vs. universale, comentarii pertinente face cu un profesionalism indiscutabil Perpessicius, cel căruia îi datorăm editarea a șase volume din „acel *corpus eminescianum* la care visa N. Iorga, când socotea că orice rând din Eminescu, de orice natură, merită să fie editat”. Dacă europenitatea eminesciană este dedusă de Ibrăileanu din faptul că este un produs de excepție al umanității, Perpessicius identifică în poet o „personalitate prometeică”, un „gânditor”. Însă în viziunea sa, poetul nu este un cugetător abstract. pierdut în labirintul sistemelor, ci unul „aplecător peste toate tainele neamului său, atent la toate

zvonerile trecutului, solicitat de toate semnele viitorului”. Este convins cu fermitate că Eminescu reprezintă „o prezență spirituală, de fiecare clipă”.

Asupra ideilor și idealurilor lui Eminescu a formulat păreri (unele dintre ele apreciate de contemporani drept „limitative”) și Vladimir Streinu.

Meritul său este însă acela de a propune expertize critice lapidare, tranșante, lucru care nu dezavantajează raționamentul potrivit căruia Eminescu este „un mandolinist genial”, „un foarte mare poet”, care, structural, face parte din marea familie „a poezilor romantici europeni”.

Europenitatea lui Eminescu este dată, în concepția lui T. Vianu, de o delimitare netă de influențele din afară, care impun o adevărată Renaștere națională.

Problema personalității lui M. Eminescu, obsesiv aprofundată de T. Vianu în studiul său *Personalitatea lui Eminescu* se particularizează prin fundamentarea formelor și modelelor de interpretare, necesare unei juste receptări a exegezei eminesciene, idee frecventă în critica modernă europeană a vremii.

Este bine cunoscut faptul că Mihai Eminescu și-a construit universul poetic pe temele și motivele esențiale ale poeziei universale, frecvente și astăzi: cosmosul, timpul, istoria, natura și iubirea. Le regăsim, valorificate cu alte mijloace expresive, în publicistică. Ideile sale sunt bogate în resurse lirice și mijloace expresive.

Europenitatea lui Eminescu poate fi demonstrată indiscutabil de înseși reperele europene pe care le acceptă și le valorifică în mitopo(i)etica sa de esență romantică, clasică și barocă. Creația sa poetică își trage seva, mai ales în perioada de dinaintea fenomenului *Junimea*, din arhetipurile etnosului românesc. Constantin Ciopraga reține faptul că Eminescu este, „sedus de arhetipuri”, dar răzleț descoperim „influențe, ecouri de la alții în opera proprie”. Mai aproape de vremea noastră un Eugen Simion a putut afirma în chip categoric: „Ca toți romanticii, el este un creator de mituri, de simboluri universale, reluând, adesea motive literare cu o largă circulație”.

Mircea Eliade nu a crezut niciodată în influențele și sursele lui Eminescu. El construiește o paralelă pe care o susținea cu argumente între „sistemele paradoxale”, pe de o parte cele create de acesta, iar pe de altă parte cele pe care le-a asimilat, mai ales prin cultură.

În capitolul al II-lea *Ideea europeană – idee-cheie în discursul publicistic eminescian* se urmărește unitatea organică a operei eminesciene și în special consonanța dintre lirica sa și proza politică. Este rediscutată și problema încadrării tipologice în romantism.

Asemenea scriitorilor care au dat strălucire romantismului apărut în ultimii ani ai secolului al XVIII-lea în Europa apuseană, el își bazează logosul, atât la nivel conceptual cât și stilistic, pe valorificarea miturilor, istoriei, visului și fantasticului. De precizat: literatura europeană a timpului se caracteriza prin osmoza dintre realism și naturalism, dintre metafizic și verism. Nu întâmplător critica

străină și românească l-a considerat ultimul mare romantic european în ordine cronologică, după Victor Hugo, excepție făcând, totuși, eminescologul Minai Cimpoi care nu este de acord cu această etichetă.

O obsesie deosebită a poetului legată, de altfel, de programul ideologic și estetic romantic, a fost *ideea europeană*.

Pentru Eminescu Europa era asociată unui *organism* „în care palpita viul și care este modelul unității și dezvoltării organice”.

Acesta devine subiectul fundamental pus în discuție de Eminescu în articolul *În Unire e tăria* publicat în *Federațiunea* (III, nr. 34, 10/ 22 aprilie 1870, p. 131-132), care comentează editorialul *Einheit macht stark* apărut la 13 aprilie 1870 în ziarul ceh de limbă germană – *Politik*, Sesizând efectul ce l-ar putea avea asupra românilor constituirea unei *Ligi spirituale europene*, organism invocat în *Politik*, dar mânat și de dorința sa acerbă de a-i alia ideii europene, Eminescu îl redă aproape în întregime. Evident, Eminescu a fost atras de orientarea popoarelor, într-un „timp de tranzițiune”, către interesele lor comune care pot fi realizate numai dacă vor fi unite într-o „strânsă ligă spirituală întreolaltă”.

Acest articol, care reflecta poziția cehilor în privința „noii alianțe a popoarelor” l-a convins pe Eminescu asupra necesității ca românii să nu piardă șansa istorică de a face parte *din federațiunea* în care, precizează editorialul din *Politik*, unul să stea pentru toți și toți pentru unul. Eminescu chiar se întreabă retoric; „Ce fac românii pentru a se alia acestei idei?”. El este convins că românii nu pot rămâne în afara acestei mișcări europene, întrucât „azi avem atâtea națiuni care au interese comune nouă și se luptă alături de noi”. După părerea sa românii nu au dreptul să rămână „singuri pe câmpul de luptă” și să dea „cu piciorul stării de față a lucrurilor”. El este contrariat de lipsa de reacție a „presei boeme” dar și a „conducătorilor noștri” care manifestă o nepăsare fatalistă în ceea ce privește modelul său utopic „de Europă ca organism ideal armonizat”.

Europa este concepută de poet ca un model unic, diferit de celelalte părți ale lumii, capabil să copieze organizarea albinelor și furnicilor care reprezintă „prototipul în mic al statului omenesc:” „Europa pare a fi capabilă de-a trăi continuu: cauza este că ea e tocmai partea aceea a Pământului, care în proporțiune cu întinderea ei teritorială are lateralele (țării) cele mai multe. Și marea nu este numai un element, ci o mare faptă economică, căci este un puternic mijloc de comunicațiune, drumul popoarelor, Asta însemnează atâta, că Europa are facultatea, natura de-a întreprinde și întreține comunicațiunea cu toată lumea și din punctul acesta de vedere ea e situată în mijlocul lumii întregi”.

În articolul *Proiectul d-lui Conta asupra instrucțiunii* (2), publicat în *Timpul*, cu referire la reforma învățământului, M. Eminescu comentează: „Școalele noastre secundare, îndeosebi învățământul numit gimnazial-liceal, sunt întocmite în esență după modelele luate din Franța și din Germania. Esența acestui învățământ este la noi, ca și în Franța și Germania clasicitatea și cultura literară și istorică pe temeiul clasicității, adică *humanitatis studia* în înțelesul celor vechi. Pe acest temei, susținut în Germania și în Franța prin tradițiunea unei culturi de multe secole, ne-am organizat și noi școalele mai înalte și ne-am pus astfel în *comunitate de cultură cu Europa apuseană*. Această comunitate de cultură cu Europa civilizată este pentru români de-o necesitate așa de absolută încât încercarea de-a slăbi ar însemna astăzi paralizarea oricărui progres al școalelor noastre și, în genere, al statului român”.

În opinia lui Eminescu, „străbaterea firelor de cultură de la noi la Europa apuseană și de la Europa apuseană la noi (...) a contribuit a face din noi ceea ce suntem astăzi: un popor de ginte latine cu conștiința misiunii sale de a fi un purtător de cultură la pragul Orientului și cu dorința vie de-a-și asimila tot mai mult rezultatele experiențelor Europei apusene fără a trece prin crudele încercări prin cari s-a văzut ea adeseori pedepsită pentru orice precipitare și tendință exagerată”.

În lumina europenității operei lui Eminescu se cade reactualizată problema înrudirii structurale și tipologice cu unii mari poeți ai continentului nostru și a înrâuririi pe care au exercitat-o asupra ei.

De câte ori se face observația că în opera lui Eminescu sunt identificate asemănări, similitudini și ecouri shakespeariane, se neglijează impactul „marelui Will” asupra culturii române. Relațiile culturale româno-engleze trebuie căutate după începutul secolului al XIX-lea. Această situație datorându-se cu precădere unor cauze greu de explicat, dar, mai mult decât sigur, ele au constat în deosebirile de religie și cultură, organizarea politică diferită a celor două țări, în slaba cunoaștere a limbii engleze de elitele intelectuale românești care, până în acest moment, nu deveniseră interesate de formarea națiunii române în spirit european. Perioada cea mai fertilă interferențelor culturale dintre țările române și Anglia este 1876-1886, deceniul care înregistrează apariția *Junimii*, apogeul creațiilor lui Mihai Eminescu și Titu Maiorescu. Contactul direct al culturii române cu Shakespeare este, așadar, târziu.

În lucrarea sa – *Eminescu și literatura engleză* – Ștefan Avădanei remarcă: „Singurele domenii în care se pot stabili contacte reale și consistente între Eminescu și literatura engleză sunt cel al lui Shakespeare și al romantismului”. Tot în legătură cu influența „celui mai mare poet al lumii” în proza și publicistica eminesciană, putem aduce argumente solide că Eminescu a receptat ecouri, dar le-a transpus prin propria sa personalitate. De pildă, eroul din nuvela *Archaeus*, urmând modelul hamletian (actul II, scena 2) spune despre cărți că sunt: „*Vorbe! vorbe! vorbe!*”. „Imitându-l” pe *Hamlet* sau *Prospero*, Eminescu în *Memento mori* ajunge la un verdict irevocabil: „*eternă-i numai moartea, ce-i viață-i trecător*” și „*gândurile-s fantome când viața este vis*”. Deducem de aici că atât Eminescu, cât

și Shakespeare erau marcați de „complexul Ofeliei” inspirat din mitul antic al lui Charon care îi face pe artiști să-și imagineze moartea „ca plutire pe apa-materie a morții”. Pentru Eminescu, „*Shakespeare! (...) Prieten blând al sufletului meu*” este modelul „geniului natural”. Urmele lecturii lui Eminescu din opera „celui mai mare geniu al teatrului englezesc” le mai întâlnim, e adevărat, în *Scrisoarea a III-a, O, mamă și Elena – meditațiune*, dar o punere în paralel este inoportună, întrucât el s-a individualizat, a căpătat valențe poetice de neegalat, o tonalitate gravă, exprimată printr-un stil înalt.

Zoe Dumitrescu-Bușulenga sesiza câteva „insertii” între unele dintre poeziile lui Eminescu și Friedrich Hölderlin care au valorificat genial *mitul lui Orfeu*, ambii poeți purtând pe masca lor apolloniană, de o zeiască frumusețe, pecetea neștersă a harului orfic. „*Poeta poetarum*”, cum îl numea Martin Heidegger pe Hölderlin, a fost atras, asemenea lui Eminescu, de mitul lui Hyperion, evidență care o determină pe Zoe Dumitrescu-Bușulenga, care descoperă la Eminescu mari afinități cu acesta în romanul *Hyperion* și *Farmecele Diotimiei*, să-i numească „hyperionici, în spirit”. Hölderlin s-a impus în literatura română în perioada primului val al romantismului european; de aici afinitățile lui Eminescu cu poetica iluminărilor holderliniene.

Exegeții nu au întârziat să-l alăture pe Eminescu poeziei de factură postromantică. Primele semne că s-a desprins chiar și de „romantismul Biedermeier” sunt date de poeziile *Dorință, Împărat și proletar, Odă (în metru antic), Rugăciunea unui dac, Scrisoarea I, Scrisoarea IV, Mai am un singur dor, Luceafărul, Memento mori, Într-o lume de neguri, Venere și Madonă* și nu în ultimul rând de celebra și enigmatică deja *Floare albastră*. Această poezie, citită la *Junimea* în 7 septembrie 1872 și publicată în *Convorbiri literare* în aprilie 1873, avea să suscite o adevărată „isterie” în rândurile contemporanilor și criticilor de mai târziu ai lui Eminescu. Nu ne propunem aici să dezvoltăm problemele „în litigiu” pe care le ridică poezia în discuție, ci să arătăm filiația ei cu *Heinrich von Ofterdingen* al lui Novalis. Totuși, nu am fi corecți față de „poetul situațiilor limită, cum îl numește Romul Munteanu, dacă nu am descrie „travaliul” exigențelor eminescologi în a descifra sensul exact al simbolului ascuns în *Floare albastră* care anunța „căderea în sus a Luceafărului” (Mihai Cimpoi).

Dacă la Novalis „floare albastră” întruchipează, schopenhauerian vorbind, „fuga de iubire în lumea imaginației, spre absolutul himeric al idealului transcendental”, la Eminescu ea devine aspirație, triumful vieții asupra efemerității. Contactul poetului cu realitatea pendulând între vis și ficțiune, face posibilă trecerea la limită a timpului către așa numita „nostalgie a infinitului”, cea atât de sugestiv exprimată de Novalis, imperatorul spiritului, cum îl numise Goethe.

Această dicotomie ne îndreptățește să acceptăm fără complexe ideea că, într-adevăr, „Eminescu a asimilat spiritul, nu litera romantismului german”.

În concepția sa, pașii spiritualității românești spre universalitate sunt impulsionați, în primul rând, de dragostea de neam și țară, pentru el naționalismul nefiind o paradigmă, ci un vector europeanist.

Nu contestăm faptul că între Eminescu și ceilalți poeți romantici ai Europei (Lenau, Hugo, Heine ș.a.) există, atât la nivel conceptual, cât și stilistic, numeroase asemănări, dar, repetam, el a dat o dimensiune unică actului de creație. În epocă, romantismul a fost curentul cel mai important pentru identitatea Europei. Preluând ideea unui publicist contemporan, noțiunea de Europa, utilizată pentru motivarea fenomenelor de atenuare și anihilare a deosebirilor culturale, a dezlănțuit ofensiva naționalismului și deopotrivă a capitalismului multinațional. Datorită acestei poziții subversive, noțiunea de valori „universale” a fost eurocentrică. De numele tuturor romanticilor europeni îl leagă pe Eminescu modelele cosmologice pitagoresciene, schopenhauerene, hegeliene, platoniciene și kantiene care au universalizat limbajul și au mitizat universul poetic al lumii întregi, Evident, romantismul eminescian, parte al celui european, a fost unul clasicizant, care a extins natura dincolo de cosmos, iar reflexia dincolo de sacru.

O contribuție substanțială în direcția dezvoltării ideii de *Ligă spirituală europeană* care să presupună o nouă alianță a popoarelor sub formă de *Federațiune Europeană*, o constituire și lucrarea *Economia națională* care, se presupune, este o transcriere a unor prelegeri de economie politică. Descoperim aici comentarii pertinente referitoare, printre altele, la „statele antice ale Europei”, singurele care pot aduce prosperitate și independență lumii și pot experimenta „ideea de stat aristotelică”. Este adus în discuție Platon a cărui „cugetare fundamentală (...) e ceea ce numim noi prototipul, ideea”, al cărei idealism l-a marcat profund pe Eminescu. Tot acolo se face referire și la Aristotel, „domnul materiei”, cum este el caracterizat. Nu întâmplător am adus în discuție această latură sensibilă a poetului care, într-adevăr, a fost rezultatul, în publicistică și poetică, a filozofiei marilor gânditori ai culturii universale.

Eminescu a fost preocupat în opera sa lirică și publicistică de câteva personalități istorice, care au devenit embleme ale europenității.

Pentru Eminescu mitizarea lui Ștefan cel Mare nu este nici pe departe un pretext literar cu atât mai puțin o exaltare patetică, fără motivație, aceasta întruchipează năzuința poporului român de a-și elogia voievozii. Ștefan cel Mare este așadar în proiecțiile literare eminesciene „omul exemplar în mijlocul unei istorii vitrege” (...) „care potențează acea imagine prototipală de «om nu mare de stat», «adânc gânditor», «măreț», «plin de duh, apărător al dreptății», «care era de față la orice bătaie, înțelegea foarte bine măiestria războiului, mai întotdeauna în triumf la biruință»”.

Este de domeniul evidenței faptul că în publicistică Eminescu face nenumărate referințe la numele și faptele celui care va rămâne pentru posteritate într-o aură de „monumentalitate care nu strivește și strălucire care nu orbește”.

După cum menționează Eminescu mereu, epoca ștefaniană a fost una de maximă strălucire politică, care a deschis calea afirmării internaționale a Moldovei, impunând astfel Marilor Puteri

(pregătite să-i amenințe însăși existența), un prestigiu irevocabil, care a atras prețuirea și alianța acestora.

Domnia lui Ștefan cel Mare se încadrează pe plan european în ceea ce istoricii denumesc ca fiind *Evul Mediu dezvoltat*. Fiind un ilustru și priceput strateg, Ștefan Vodă a devenit un mediator redutabil în cadrul coaliției antiotomane formată din Ungaria, Polonia, Boemia, Lituania și Moldova. În preajma izbucnirii conflictului deschis cu turcii, în 1501, el a intensificat acțiunile diplomatice, mai ales că devenise circumspect în legătură cu promisiunile puterilor creștine.

De numele său se leagă alianța politică și militară între țările românești, ocazie cu care Moldova se angaja să-și reîntoarcă teritoriile înstrăinate (Chilia), unde străjuia încă o garnizoană ungară și să recucerească de la poloni Hotinul. Expansiunea otomană l-a obligat pe Ștefan cel Mare, după ce l-a îndepărtat de la domnie pe Radu cel Frumos, să dezvolte legături politico-diplomatice cu Țara Românească și cu alte țări europene (Ungaria, Veneția, etc.) direct interesate în războiul antiotoman.

De aici concluzia, firească dealtminteri, că Ștefan cel Mare a făcut din Moldova, în cei 46 de ani de domnie, un factor însemnat al relațiilor internaționale în această parte a Europei. De aceea nu este deloc întâmplător că Eminescu (ca să ne întoarcem în perimetrul operei sale), în *Mușat și ursitorile*, cu un pronunțat substrat filozofic, avea să confirme că Ștefan cel Mare a fost și rămâne unul dintre cei mai de seamă exponenți ai „spiritului activ al poporului român”

Pe aceeași linie, de valorificare a trecutului istoric, se înscrie Eminescu și când este vorba de o altă mare valoare a istoriei noastre naționale; Mihai Viteazul. În articolul *Proiectul de lege* apărut în *Timpul*, VII, nr. 51 din 6 martie 1882, Mihai Eminescu reușește în doar câteva cuvinte, să facă un portret impresionant domnitorului unificator al Țării Românești, Ardealului și Moldovei: „om fenomenal prin vitejie și minte”. Pentru poet Mihai Viteazul era singurul din istorie care a reușit să aducă sub sceptrul său Țările Române și să întemeieze un stat puternic (*Timpul*). El ia apărarea domnitorului când acesta este atacat în *Românul* de un „modern Erodot” care „continuă cu autopsia istoriei naționale”. Eminescu nu poate îngădui critici la adresa lui Mihai Viteazul care are meritul de a aduce „orânduială unde era haos”. Poetul îi impută anonimului istoric că nu cunoaște „în ce stare a găsit Mihai Viteazul țara după ce se rupsese lanțul privilegiilor și poporul începuse să răsuflă”. Măsurile lui Mihai Vodă de a „fixa populația șesurilor”, bântuită din toate părțile „de neamuri străine”, a stopat „migrațiunea”, lucru pe care *Românul* nu și-o poate explica și îl obligă pe Eminescu să-l acuze de falsificarea istoriei naționale.

Când vorbește despre „vrednicul de amintire Alexandru Ioan Cuza”, constatăm din nou, cât de preocupat era Eminescu de aspirațiile neamului românesc care are de „împlinit sublime idealuri”.

Cercetarea articolelor publicate în *Curierul de Iași* și *Timpul* ne arată cât de mult îl aprecia pe A. I. Cuza pe care îl va vizita la Döbling, după abdicare. Se poate afirma că figura legendară a lui Vodă

Cuza a înrâurit profund anii tinereții lui Eminescu, dar asta nu l-au împiedicat să-i condamne „greșalele”.

Contaminat de spiritul timpului ce îl trăiește și impresionat de geniul în persoana lui Cuza Vodă, Eminescu face un aspru rechizitoriu păturii „suprerpuse” (*pleava din Țarigrad, bulgăroi cu ceafa groasă, grecoței cu nas subțire*) care i-au determinat pe români să intre în confuzie și să nu poată opta „pentru curentul de nord-est, tinzând a schimba fața Europei, și curentul de vest, ce tinde a menține *statu quo*”.

Din acest motiv meritele lui Cuza vor reveni frecvent ca modele de comparație în publicistica social-politică eminesciană, mai ales cea din perioada 1876-1883. În viziunea poetului, Alexandru Ioan Cuza este un domn luminat, sublim, devenit „el însuși principalul purtător al politicii exterioare, al politicii neatârnării”. El nutrește convingerea că odată cu urcarea pe tron a lui Cuza, amestecul elementelor de „fermentație străină” va înceta întrucât duce la „grea casnă” poporul care nu mai crede că „de dragul ochilor noștri celor frumoși, cineva în Europa să pună în mișcare o baionetă, sau să dea un ban”. Așadar el se declară pentru „regenerarea națională”, domnia lui Cuza fiind una de emancipare politică și socială, urmând modelul european al dezvoltării instituționale ca o cerință impusă de modernizarea statului național român.

Ca personalități-pivoturi ale românității și europenității apar în opera lirică și publicistică a lui Eminescu și câțiva mari cărturari, promotori ai unor mișcări culturale cu rol fondator și formator.

De exemplu, Miron Costin: „... este cel dintâi care-n suta a șaptesprezecea constată această unitate vrednică a inspira mirare... constată identitatea de origine și limbă a poporului”.

Este consemnată și contribuția mitropolitului Dosoftei, „primul nostru poet român de clasă europeană”, cum îl califică I. C. Chițimia. El a fost format într-un mediu intelectual elitist, în sensul modern al cuvântului, avea să contribuie la europenizarea „spiritului poporan” și, pe această cale, la dezvoltarea mijloacelor de expresivitate a limbii române pe care a reușit, cu mari eforturi, să o introducă în biserică și să-și desăvârșească opera de naționalizare a serviciului divin.

Asemeni acestui mare creator al literaturii române vechi, care au luat ca modele scrieri din literaturi străine, a fost și Neagoe Basarab, Antim Ivireanul și Dimitrie Cantemir, ultimul considerat de baronul Leibnitz, când l-a propus în 1714 membru al Academiei de Științe din Berlin – „rege între filozofi și filozof între regi”. Un aspect care se impune atenției privește meritele sale de necontestat în construcția unui adevărat pod spiritual al românilor spre Europa de sud și apus, finalizând ideea de romanitate a predecesorilor săi. Creațiile „inorogului alb al gândirii românești” (L. Blaga) au avut darul de a integra spiritul românesc în cultura europeană.

Acest adevăr, bănuim, avea să-i atragă din partea lui Mihai Eminescu această caracterizare: [Cantemir era] unul dintre oamenii cei mai învățați ai secolului său. Lucrarea sa – *Hronicul vechimii a romano~moldo~vlahilor*, scrisă „întâi latinește și apoi adus în limba română” demonstra, în baza a

peste 150 de izvoare, atât romanitatea și continuitatea romanilor pe vatra vechii Dacii, cât și statutul românilor de apărători ai civilizației europene, aflată continuu în pericol de invaziile barbare, tătărăști și turcești.

Este remarcată și *Școala ardeleană*, mișcare culturală ardelenescă care a apărut la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea și și-a datorat destinul occidentalizării culturii. Corifeii ei – Samuil Micu-Clain, Gheorghe Șincai, Petru Maior – s-au pus în slujba intereselor și aspirațiilor maselor populare românești din Transilvania și s-au declarat împotriva acțiunii de deznaționalizare pe care o promovau, prin biserica papală, Habsburgii de la Viena.

Capitolul III *Ideea europeană – axă a personalității lui Mihai Eminescu* se fundamentează pe ideea unității culturii universale pe care o dezvoltă poetul îndeosebi în cronicile sale teatrale și care a constituit un obiectiv al Congresului mondial al eminescologilor.

Eminescu concepe cultura europeană ca o unitate bazată pe valori comune și pe autori reprezentativi, „canonici”, care ilustrează *universalitatea* ei. Această noțiune e frecventă în însemnările manuscrise studențești, în care el, luându-și notițe de la profesorii care predau în Universitatea de la Viena și Universitatea de la Berlin, căuta să-și explice ce înseamnă *cultura*, care este statutul ei ontologic, ce semnificație are în întreaga sferă a cunoașterii.

Poetul a fost în mod consecvent de părere că podoaba cea mai nobilă a unui popor este arta sa, cel mai nobil simț al omului fiind cel estetic. Un privilegiu al culturii este aceea de a fi aptă de a se bucura de această podoabă și de a gusta frumosul pe toate căile. *Cel mai frumos din toate câte sunt frumoase este sufletul frumos*. Formulând această concluzie hegeliană, poetul vorbește apoi de *universalitatea* culturii, care trebuie să pornească în mod organic de la știință: „Niciun fel de materie nu e cugetabilă, care să nu poată constitui un element al culturii, fiindcă ea nu urmărește un scop obiectiv, de aceea nu are niciun teren anumit pe care să-l umple. Și nu numai că ea nu-i mărginită la un singur teren, ci *universalitatea* e chiar semn distinctiv al culturii, cel puțin fiecare al ei se măsoară după măsura universalității, în care ea se mișcă [2, p. 47] .

Se conturează, în aceste însemnări manuscrise, adunate sub genericul *Fragmentarium*, un mod de înțelegere specific eminescian al culturii europene ca o configurare de terenuri diverse, de cercuri interactive maiorești sau de Unu Multiplu nicasian.

Omul este, pe întinsul continental al acestor terenuri, „un inel în lanțul cel mare al tendințelor și aspirațiilor omenești”, iar prin mijlocirea culturii generale „el capătă privirea mare în totalul și generalitatea întregului” (*Mss.2258/182*).

Admițând că o asemenea universalitate se manifestă prin grade simple și foarte schimbăcioase, prin culturi mari ori mai puțin multilaterale, Omul cult trebuie să-l cunoască, astfel, pe Shakespeare sau pe Humboldt, după cum e obligat să cunoască cine a descoperit America.

„Totalul și generalitatea întregului” poate fi mai bine cunoscut dacă ne închipuim un cerc imens, cu o dispunere de cercuri concentrice din care fiecare cerc s-ar arăta nu ca un cerc simplu, ci ca un cerc de cercuri. Centrul s-ar cădea să fie „interesul general uman la ele”.

Poetul își reprezintă acest cerc cu toate părțile care se influențează reciproc și se țin una de alta pentru a forma un întreg în felul în care pământul cu toate pădurile de aer ce-l înconjoară constituie o unitate.

Atunci când cineva simte bătaia inimii polone și simte sufletul național îmbălsămat de poezie și înduioșat de muzică și afirmă că Polonia e pe moarte, acesta trebuie taxat drept nebun. În schimb în baza literaturii române a constata progresul înseamnă a face o metaforă ironică.

Concepând Europa ca pe un *organism*, Eminescu concepe și cultura europeană ca pe un Tot unitar, bazat pe însăși *universalitatea* culturii, demonstrat și de faptul că oricare ființă umană conține în sine un fond sufletesc caracteristic omenirii întregi. Comentând o reprezentație teatrală după un rezumat al pieselor lui Henry Murger denumit *Orfelinele*, poetul reflectează anume asupra „tainei construcției sistemului nervos omenesc de a reproduce în mii de oameni simțămintele, ce se petrec într-adevăr în unul singur” [6, p. 192]. Este apreciată cu deosebire identificarea actorilor cu rolurile, ce „au produs în public un efect pe care fiziologul îl privește ca pe o adevărată minune a naturii omenești”, succesul piesei fiind determinat de trăirea „simțământului adevărat”, și nu de afecțatie.

Unitatea culturii europene e demonstrată și prin existența unei categorii tipologice de scriitori populari, care sunt *epici* și pe care îi au toate popoarele, ei formând un șir impunător – de la Homer până la Fritz Reuter.

În arta dramatică se conturează o unitate în mod pregnant, deoarece, fie în antichitate, fie în epoca Renașterii sau în epoca contemporană lui Eminescu, se face simțită o preocupare constantă de a înfățișa *caracterele omenești* care sunt *aceleași* și ceea ce se întâmplă în *inima omenească*, la care vibrează deîndată publicul, inclusiv cel românesc. Obiectivele estetice și morale comune se întrevăd îndeosebi în momentele cruciale de dezvoltare ale celor două genuri ale artei dramatice, – unul „înalt” și altul „de rând”: *drama de caractere* și *drama de intrigă*. Cel dintâi arată, după precizările tipologice ale lui Eminescu, caracterele în toată curățenia și consecvența lor, al doilea le presupune ca fiind cunoscute, prezentând conflictele ca fiind născute din planuri paralele, cu caracter intelectual, din părți opuse.

O configurare oricât de sumară a acestui spațiu cultural/ intercultural/ multicultural va include în chip *holistic*, adică sub semnul *unității*:

- antichitatea greacă și latină cu un impact considerabil asupra poeziei și mitopo(i)eticii sale, reprezentată de Homer, Ovidiu, Horațiu, Propertiu, Sofocle, Eschil;
- Renașterea cu cel mai strălucit reprezentant „divinul brit” Shakespeare, figurând în multe manuscrise din *Fragmentarium*, în poezia „*Cărțile*”, în diferite articole publicistice și cronici

dramatici; Eminescu vorbea, în analiza dramelor lui Bolintineanu că acestea ar fi putut călca mai cu succes terenul shakespearian „al abstracțiunii absolute”; al unității pline de simbolism și profunditate care domnește în opera acestui geniu puternic;

– literatura germană, cunoscută de el în original și în profunzime prin cei mai importanți scriitori: Schiller, Goethe, Lessing, Herder, Novalis, Heine, J.P. Richter, mai modestul Lenau, din care traduce, Geibel, Cerri, Hebbel;

– literatura engleză, din cadrul căreia, înafară de Shakespeare, îi cunoaște pe Byron, Joun, Shelley, Defoe, Marlowe;

– literatura franceză, pe care o cunoaște de asemenea fundamental prin reprezentanții clasicismului și romantismului: Molière, Racine, Corneille, Hugo, Volney, Gautier, Lamartine, Musset, Dumas, Vigny; în articolele publicistice sunt citați Pascal, Rousseau, Montesquieu, Voltaire, D'Alembert;

– literatura italiană, din care a lecturat *Decameronul* lui Boccaccio, *Orlando furioso* de Ariosto și *Gerasalemme liberato* de Tasso, *La locandiera* de Goldoni, *I pitocchi fortunati* de Gozzi;

– literatura spaniolă, cu care a luat contact prin Cervantes și *Cid*, citat în *Dicționarul de rime*.

– literatura rusă, cunoscută prin traducerile și dramatizările lui Gogol;

Din cunoașterea acestor literaturi și areale culturale, toate trecute prin „pământul proaspăt al propriului suflet”, a rezultat o modelare a concepției despre lume (de la geneză, trecând prin momentele-cheie ale evoluției, până la stingere – „de la mărire la cădere”, ca în *Memento mori*) și o mitopo(i)etică complexă pusă sub semnul organicismului și înțelegând elemente diferite ale imaginarului clasicist, romantic, baroc și simbolist.

Culturile naționale nu se închid monadic în cercurile lor, având totuși o direcțiune de dezvoltare, bazată pe realități naționale certe (spirit, limbă, tradiție sub formă de „comori” ale trecutului).

Unirea prin cultură i se pare poetului-publicist mai importantă decât unirea politică, fiindcă nici grecii vechi, nici italienii, nici germanii n-au fost uniți politicește: „Cu toate acestea, tocmai atunci au fost mai însemnați prin spiritul și activitatea lor. Deasupra despărțirii politice se născuse o unitate în literatură, în limbă, în obiceiuri, cu atât mai sfântă cu cât nu avem a face cu meschinele rivalități politice” [7, p. 1154].

Comunicarea între culturi, punerea lor sub semnul Unității nu se face în temeiul unui criteriu politic, ci a unuia de natură intelectuală, etnică, lingvistică, fapt care-l determină pe Eminescu să afirme tranșant:

„Nici nemții, nici slavii, nici maghiarii nu exercită ca și caracter național, ca limbă, ca stări de lucruri vro atracție asupra noastră, și simpatiile noastre naționale sunt foarte departe în apusul Europei

între națiunile romanice sau romano-germanice de acolo. Cauzele acestor simpatii depărtate nu sunt numai politice, ci de natură foarte diversă, sunt etnice, intelectuale” [8, p. 799].

Pornind de la această convingere a lui Eminescu că există „un fond general uman”, am analizat transpunerile în câteva limbi europene ale liricii sale, receptarea valorică a operei în context european și universal și fenomenul încadrării în el al scriitorilor români de ieri și de azi.

În spațiul italian, o importanță deosebită au avut traduceri realizate de Marco Antonio Canini, Ramiro Ortiz, exegezele lui Gino Lupi, Mario Rufini și în special cea a Rosei del Conte, care a dat și o traducere reprezentativă a poeziei sale.

În spațiul culturii germane Mihai Eminescu a fost tradus și interpretat între 1881-1920, de Mite Kremnitz, Em. Grigorovitz, Edgar von Herz, Maximilian W. Schroff, V. Teconția.

Cel mai serios demers de pătrundere a operei eminesciene în sfera culturii germane a fost făcut desigur de Mite Kremnitz, cumnata lui Titu Maiorescu. Traducerile sale sunt și azi destul de apreciate. În lucrarea *Amintiri fugare despre Mihai Eminescu* descoperim o parte din poeziile care au făcut senzație în întreaga Europă, limba germană fiind mult utilizată în cercurile intelectuale ale vremii: *Călin (File de poveste)*, *Departate sunt de tine*, *Melancolie*, *Pescărușul*, *Strigați*; *Atât de fragedă* și *Te duci* (ultimele două fiindu-i dedicate de poet).

Studiile apărute mai târziu ale unor istorici și critici, cum ar fi Friedrich Lang (*Eminescu als Dichter und Denker*), Ioan Scurtu (*Mihai! Eminescus, Leben und Prosaschriften*), I.azăr Gushe (*Der verkannte Eminescu und seine volkstümlich heimatische ideologie*) și Alfred Noyer – Weidner (*Die Einheit der Mannfaltigkeit in Eminescus*), informează cu generozitate publicul german asupra poeziei și prozei lui Eminescu.

Nu trebuie neglijate, în același context, și contribuțiile scrise pentru publicul german de Wilhelm Rudow (1892), Georg Adam (1900), Johanna M. Minckwitz (1900), Gh. Alexici (1906).

În manuscrisele lui Eminescu sunt descoperite destule poezii scrise direct în limba lui Goethe, unele dintre ele reprezentând creații germane ale poetului român, Credem că nu este aici locul să arătăm și interesul lui Eminescu pentru multe din lucrările de artă, poetică, filosofice și estetică ale unor valoroși oameni de cultură germani.

Prezența lui Eminescu în literatura franceză s-a făcut simțită prin traduceri de o mare profunzime, acestea fiind de fapt rodul unei temeinice cunoașteri a operei poetului de către cei care au dorit să introducă un fenomen complex și ascendent, cum a fost considerat poetul, în cultura lor proprie.

În 1963 Alain Guillerrou, profesor la Sorbona, publică monografia *La genèse intérieure des poésies d'Eminescu*. Cu acest prilej cititorii francezi au șansa de a descoperi cele mai strălucite creații poetice, unele dintre acestea identificate în manuscrise, ale poetului român de sorginte europeană. De remarcat acest pasaj: „Mais on saisira mieux, – le domaine de l'apport extérieur une fois circonscrit, –

en quoi Eminescu apporte lui – même une richesse originale et neuve au fonds, commun de la littérature européenne”, de unde înțelegem aportul poetului nepereche al limbii române la consolidarea universului cultural european.

Sunt analizate de asemenea traduceri făcute în spațiul anglo-saxon, în cel rusesc și în cel sârb.

Cât privește reflectarea sa în „oglinzile” eminescologiei europene, sunt trecute în revistă mai cu seamă exegezele ce au propus noi perspective interpretative asupra operei poetului român.

Demersul operat de Rosa Del Conte în universul demiurgului este, fără discuție, unul dintre cele mai solide dintre cele care s-a scris despre poet. Cartea acesteia deschide – preciza Mireea Eliade – atâtea noi perspective în interpretarea lui Eminescu, încât se cere recitită și meditată pe îndelete. Geniul lui Eminescu ni se revelează încă și mai excepțional decât îl cunoșteam până acum.

Rosa Del Conte consideră că Eminescu este „demn să stea alături de cei mai semnificativi reprezentanți ai romantismului european”. Prin „*Eminescu sau despre Absolut*” aceasta a deschis, cum a recunoscut și Minai Cimpoi, o perspectivă radical înnoitoare, «provocatoare», asupra personalității marelui poet, a cărui operă conține dimensiunile europenității și universalității.

„Miracolul Eminescu” o va impresiona și pe Svetlana Paleologu-Matta care dedică poetului nostru național unul dintre cele mai îndrăznețe și documentate studii – *Eminescu și abisul ontologic*, tributar, totuși, „parțial ontologiei heideggeriene, care explorează „sensibilitatea filozofică a poetului”.

Are dreptate Svetlana Paleologu-Matta când, inventariind temele metafizice ale lui Eminescu, constată că acesta „nu e numai primul care are viziunea paradisiacă în literele românești”, ci și cel dintâi care asimilează „Prestigiul mitului național legendelor nordice” pentru a pune în conexiune directă Ființa și Logosul.

Acest mod heideggerinean de gândire îl poartă și pe Marco Cugno, în studiul *Mihai Eminescu: nel laboratorio di Luceafărul* în labirinturile, căutării esenței Ființei lui Eminescu profund marcată și de filosofia platoniciană și budistă. Conform lui Mihai Cimpoi, romanistul și românistul italian „Marco Cugno ia în considerație substanța filosofică din viziunea eminesciană asupra lumii extrasă și din gândirea filosofico-religioasă indiană, precum demonstrează referințele poetului însuși, în mod succesiv părăsite și negăsindu-și loc în textul definitiv”.

Alain Guillermou, mizând pe jocul viziunii și limbajului, se declară împotriva metodei de a conserva vechile referințe despre opera eminesciană. Pentru a-l descoperi pe Eminescu trebuie să recurgi la interpretări și discursuri moderne capabile să-l refacă în integralitatea sa pe poet. Nu este dificil să ne explicăm de ce exegetul a subliniat mereu, în cartea citată, „originalitatea, adâncimea, finețea ideilor și mijloacelor artistice ale marelui poet”. Faptul sigur este că A. Guillermou interpretează, limitându-se doar la poeziile tipărite de Eminescu în timpul vieții, cu mijloacele

filosofiei existențialiste, făcând din recrearea universului poetic propriu acestuia, o proiecție (ontologică și organică) a Demirgului, fără a se lăsa complexat de opinia lui Călinescu: „În fond Eminescu este inanalizabil”. Iată ce mărturisește în *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*: „De fapt, cercetarea noastră, așa cum am conceput-o, nu se putea nicidecum sprijini pe o bibliografie exterioară textelor eminesciene. Când vrem să urmărim pas cu pas geneza unei opere, trebuie să avem, dacă putem spune așa, ochii mereu deschiși”.

Un studiu amplu, dedicat conexiunilor dintre gândirea eminesciană și filozofiile Indiei, a fost realizat de Zricha Waswani. Cercetătoarea, în lucrarea sa bilingvă româno-engleză: *Eminescu și gândirea indiană/ Effect of indian thought on Mihai Eminescu*, apărută la Editura Bibliotheca din Târgoviște, vine să identifice câteva din căile certe de pătrundere a conceptelor filosofice vedice și budiste în logosul eminescian.

Am relevat, prin câteva exemple edificatoare – și modul în care Eminescu a influențat evoluția poeziei românești, o dovadă în acest sens fiind opera lui Arghezi, Voiculescu, Ion Barbu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În lucrarea de față, având ca obiect principal viziunea lui Mihai Eminescu referitoare la *ideea europeană* și valorificarea respectivei idei în perioada preeminesciană, am analizat poziția unor personalități în deschiderea spre universalitate a culturii române, dialogul acesteia cu alte culturi și literaturi. Am făcut referință la interesele elitelor românești, politice și culturale, de a introduce literatura și limba română în circuitul european și cel universal.

Examinarea conceptului eminescian de *idee europeană* și a vocației europenității a adus o claritate în evaluarea publicisticii lui Mihai Eminescu în legătură cu poezia și celelalte domenii ale scrisului său, punând în evidență propunerile sale privind constituirea unor organisme care să armonizeze interesele naționale cu cele general-europene:

1. „Momentul Mihai Eminescu” a reprezentat pentru noi contactul cu cea mai înaltă sinteză a epocii romantice românești, dar și a etapelor precedente la a căror realizare au contribuit domnitorii și scriitorii români, operele acestora din urmă găsindu-și influențe puternice în opera eminesciană. Valorificarea publicisticii lui Mihai Eminescu, lacunar studiată, și dezinteresul manifestat de elitele vremii în ceea ce privește demersul de eliminare a „crizei identitare” prin care trecea poporul român, impune următoarele concluzii:

- Una din condițiile obligatorii a oricărui român este aceea de a se pătrunde de spiritul culturii din care face parte și de a determina „desprovincializarea” culturii române;
- Înscrierea în sfera modernității occidentale a literaturii române prin „redescoperirea” lui Mihai Eminescu.

2. Legătura lui Mihai Eminescu cu romantismul francez sau cu cultura germană este una modelatoare, având în vedere afinitățile acestuia cu marile teme universale (depistate în toate domeniile în care s-a impus marele poet) și cu contingentele de evoluție dintre cultura română și cele ale altor popoare.

3. Pornind de la premisa că poetul și gazetarul Mihai Eminescu a exprimat *ideea europeană* ca idee europeană românească prin care cultura românească este încadrată într-un „organism unic”, susținem universalitatea operei sale, și de ce nu – ireversibila ei actualitate.

4. În cercetarea de față am demonstrat că Mihai Eminescu este prima personalitate care conturează clar necesitatea unei *Ligi spirituale* care să armonizeze interesele naționale cu cele general-europene.

5. De asemenea, am scos în evidență faptul că europenitatea lui Mihai Eminescu trebuie văzută în mod diferit de critici, ținând seama de această coordonată esențială: a dat expresie marilor teme ale liricii universale, iar în opera publicistică a abordat, trecându-le prin filtru propriu, subiecte capitale pentru destinul culturii românești.

6. Prezentul studiu propune deducerea actualității „ideii europene”, în raport cu procesele integraționiste de astăzi, evidențiind demersul său premeditat de a scoate din izolare cultura națională prin raportarea la literatura universală. El a ținut seama de eforturile înaintașilor săi, domnitori și cărturari, acordând o anumită specificitate dialogului dintre culturi.

7. Totodată, am combătut teza că Mihai Eminescu ar fi „ultimul nostru romantic”, alăturându-ne astfel concluziilor făcute de academicianul Mihai Cimpoi.

8. Un loc aparte în cercetarea noastră l-a ocupat punerea în paralel a unor influențe directe sau indirecte care nu numai că au transferat arhetipuri în literatura română, dar a și generat mutații și modificări în structura culturii de origine.

9. Cercetată anume din această perspectivă, viziunea lui Mihai Eminescu asupra europenității și universalității culturii române, este deosebit de actuală, poporul român având astfel șansa să se integreze în „concertul tuturor popoarelor europene”. Nu trebuie minimalizată ideea că Mihai Eminescu se gândea la un dialog valoric european care nu trebuie să ignore contribuția unor personalități culturale ale vremii, cum ar fi Miron Costin, Varlaam, Cantemir, Dosoftei, Clain, Șincai și Maior) și politice – Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, A. I. Cuza. Dar a fi european în concepția lui Mihai Eminescu nu înseamnă a asimila creator cultura Europei, ci și a recupera valorile autohtone, toate acestea concurând la formarea culturii românești și a curentelor artistice autohtone.

10. Recuperarea publicisticii lui Mihai Eminescu în demersul nostru a fost făcută prin referințe frecvente la tematica abordată.

11. Un rol esențial în acest sens îl au și susținerea/ încurajarea unor exegeți străini care, prin cercetările ce le efectuează, reușesc să universalizeze opera eminesciană și, în genere, cultura română.

Problema științifică se poate soluționa în baza noii perspective de interpretare a operei eminesciene, realizată prin prisma *ideii europene*, care l-a preocupat obsesiv pe Eminescu în publicistică, dar și în întreaga sa creație literară, fapt care a contribuit la recondiționarea viziunii lui Mihai Eminescu asupra europenizării și universalității culturii române și relevarea vocației europenității, reconstituind modalitatea de concepere a Europei ca *organism* sub semnul unității culturale și evaluând actualitatea ei prin interpretarea atât a contextului socio-politic și cultural în care este gândită, cât și prin trecerea în revistă a altor puncte de vedere privind integrarea europeană și „asigurarea unui mers normal al dezvoltării naționale” în cadrul ei.

Pentru a nu reitera ideile din rezumatele concluzive ale capitolelor 2 și 3, preferăm să abordăm **rezultatele principale ale cercetării:**

1. Am constatat că conștiința europeană a lui Eminescu s-a manifestat nu doar în impactul cu romantismul german și cu marile personalități ale culturii, ci și în conceperea Europei ca „organism” unitar.

2. Am dedus că procesele integraționiste de astăzi confirmă actualitatea „ideii europene” eminesciene.

3. Am evidențiat faptul că în publicistica lui Eminescu Europa s-a impus ca un conglomerat de state moderne ce se constituie ca unitate în temeiul valorilor culturale comune conform principiului goethean și eminescian *Weltliteratur*.

4. Am demonstrat, parcurgând istoria receptării *ideii europene*, că ea fost împărtășită de marile personalități ale culturii românești, care s-au dovedit a fi „europocentriste”.

5. Am remarcat faptul că procesele europenizării au demonstrat armonizarea regionalismului „binelui comun al fiecărei națiuni” cu interesele general-europene.

6. Am relevat faptul că asupra spiritului european eminescian au avut un impact deosebit contemporanii săi – junimiști Maiorescu, Alecsandri.

7. Am dedus că receptarea operei eminesciene în context european s-a făcut și în temeiul europenității sale.

Recomandări. În urma cercetărilor efectuate s-au desprins următoarele recomandări:

- promovarea, în vederea unei cunoașteri profunde, a publicisticii eminesciene;
- valorificarea operei sale poetice, politice, economice și istorice, în vederea stabilirii „paternității” unor idei universale;
- consultarea/studierea lucrării în cadrul învățământului preuniversitar și universitar în scopul redescoperirii lui Mihai Eminescu;
- extinderea cercetării manuscriselor eminesciene;
- acordarea unei atenții sporite traducerilor eminesciene;
- inițierea unui proiect de cercetare referitor la temele articolelor lui Mihai Eminescu și a altor corifei ai literaturii românești.

**LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE
ale dlui Florian COPCEA**

• **Articole științifice în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, categoria C:**

1. COPCEA, Florian. **Mihai Eminescu: Ideea europeană**. În: *Philologia* (LIII), 2011, nr. 5-6, p. 10-14. (0,3 c. a.).
2. COPCEA, Florian. **„Ideea europeană” sub formă instituționalizată de „Ligă spiritual europeană”**. În: *Philologia*, 2012, nr. 5-6 (263-264), p. 3-7. (0,31 c. a.).
3. COPCEA, Florian. **Transpuneri în limbile europene ale liricii eminesciene**. În: *Philologia*, 2013, nr. 5-6, p. 91-99. (0,63 c. a.).
4. COPCEA, Florian. **Eminescu: unitatea culturii europene și universale**. În: *Philologia*, 2016, nr.1-2, p. 25-29. (0,31 c. a.).
5. COPCEA, Florian. **Eminescu în „oglinzile paralele” ale eminescologiei universale**. În: *Metaliteratură*, 2016, nr. 1, p. 80-84. (0,3 c. a.).
6. COPCEA, Florian. **Modelele intelectuale și lirice ale imaginarului eminescian**. În: *Revista de Științe Socioumane, UPSC*, 2016, nr.2 (33), p. 36-43. (0, 59 c.a.)

• **Materiale la foruri științifice naționale/ internaționale**

7. COPCEA, Florian. Personalitatea europeană a lui Eminescu în viziunea lui Titu Maiorescu, G. Ibrăileanu, Perpessicius, Vladimir Streinu și TudorVianu. În: *Materialele colocviului internațional „Filologia modernă: realizări și perspective în context european Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual.”* Chișinău: Institutul de Filologie al AȘM, 2012,, p. 118-127. (0,6 c. a.).
8. COPCEA, Florian. **Eminescu în „oglinzile” eminescologiei europene**. În: *Materialele colocviului internațional „Filologia modernă: realizări și perspective în context European. Cercetarea filologică între tradiție și inovație.”* Chișinău: Institutul de Filologie al AȘM, 2015, p. 186-191. (0,3 c. a.).
9. COPCEA, Florian. **Modele intelectuale și lirice- repere ale logosului eminescian**. În: *Materialele simpozionului „Omagiu lui Eminescu”*, Dumbrăveni, jud. Suceava. 2014, nr. 7, p. 81-86. (0,3 c. a.).

• **Articole științifice în reviste nerecenzate:**

10. COPCEA, Florian. Personalitatea europeană a lui Eminescu în viziunea lui T. Maiorescu, G. Ibrăileanu, Perpessicius, V. Streinu și T.Vianu. În: *Europa, Serbia*, 2011, nr. 8, p. 59-65. (0,37 c. a.).
11. COPCEA, Florian. **Eminescu–valoare europeană și universală**. În: *Lumina. Serbia*, 2012, nr. 1, p. 5-10. (0,3 c. a.).
12. COPCEA, Florian. **Mari personalități istorice – embleme ale europenității (Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza)**. În: *Vorba Noastră*, 2012, nr. 4 (5)/, p. 54-59. (0,3 c. a.).
13. COPCEA, Florian. **Mihai Eminescu – valoare europeană și universală**. În: *Vorba Noastră*, 2012, nr. 5(6), p. 40-44. (0,3 c. a.).
14. COPCEA, Florian. **Eminescu în „oglinzile” eminescologiei europene**. În: *Lumina, Serbia*, 2012, nr. 3, p. 79-89. (0,62 c. a.).
15. COPCEA, Florian. **Dilemele și avatarurile eminescologilor contemporani**. În: *Amfitrion*, 2013, nr. 1, p. 71-73. (0,2 c. a.).
16. COPCEA, Florian. **Modele intelectuale și lirice- repere ale logosului eminescian**. În: *Piramida*, 2012, nr. 5, p. 96-101. (0,3 c. a.).
17. COPCEA, Florian. **Transpuneri limbile europene ale liricii eminesciene**. În: *Vorba Noastră*, 2012, nr. 2-3, p. 12-21. (0,6 c. a.).

ADNOTARE

Florian Copcea: Ideea Europeană în opera lui Mihai Eminescu, teză de doctor în filologie, Chișinău, 2016.

Structura tezei: introducere, trei capitole cu concluzii, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 117 surse, 126 pagini de text de bază, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

Rezultatele tezei au fost reflectate în 19 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: ideea europeană, europenism, universalism, integrare culturală, dialog valoric, personalitate europeană

Domeniu de studiu: Literatura română.

Scopul lucrării constă în necesitatea evaluării publicisticii lui Mihai Eminescu în legătură cu poezia, și celelalte domenii ale scrisului său, punând în evidență propunerile sale privind constituirea unor organisme care să armonizeze interesele naționale cu cele general-europene.

Obiectivele investigației:

- Constatarea existenței unei conștiințe europene în publicistica lui M. Eminescu;
- Deducerea actualității „ideii europene”, în raport cu procesele integraționiste de astăzi;
- Evidențierea constituirii unității moderne printr-un conglomerat de state moderne ținând cont de valorile comune și de principiul goethean și eminescian *Weltliteratur*;
- Demonstrarea susținerii ideii epicentrismului în creația și activitatea marilor personalități românești;
- Relevarea proceselor europenizării demonstrate de modul în care regionalismul „binelui comun al fiecărei națiuni” s-a armonizat cu cele general-europene;
- Investigarea impactului spiritului european eminescian asupra unor personalități din anturajul contemporan al poetului;
- Receptarea operei eminesciene în context continental datorată europenității personalității sale.

Noutatea științifică și originalitatea lucrării rezidă în valorizarea operei lui Eminescu căruia românii îi datorează paternitatea *ideii europene* privită prin prisma interesului național și al dialogului valoric care, împreună, contribuie la formarea unui „concert al tuturor popoarelor europene”. Originalitatea studiului consistă în urmărirea descifrării și interpretării celor mai importante momente din istoria românilor la a căror realizare au contribuit personalități de marcă, astfel încât să accentuăm preocupările în acest context ale lui Mihai Eminescu, care deține pionieratul în privința emergenței unui nou tip de unitate la nivel european.

Problema științifică se poate soluționa în baza noii perspective de interpretare a operei eminesciene, realizată prin prisma *ideii europene*, care l-a preocupat obsesiv pe Eminescu în publicistică, dar și în întreaga sa creație literară, fapt care a contribuit la recondiționarea viziunii lui Mihai Eminescu asupra europenizării și universalității culturii române și relevarea vocației europenității, reconstituind modalitatea de concepere a Europei ca *organism* sub semnul unității culturale și evaluând actualitatea ei prin interpretarea atât a contextului socio-politic și cultural în care este gândită, cât și prin trecerea în revistă a altor puncte de vedere privind integrarea europeană și „asigurarea unui mers normal al dezvoltării naționale” în cadrul ei.

Importanța teoretică și practică rezidă în reactualizarea și valorizarea operei eminesciene prin analiza interpretativă și comparativ-contrastivă a unor repere naționale și europene. Urmărindu-se evoluția sa intelectual-europeană, a fost demonstrată europenitatea și universalitatea modelelor intelectuale urmate de Eminescu. Prin receptarea personalității eminesciene în perspectivă europeană și universală a fost dezvăluită identitate europeană a poporului român.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele tezei au fost implementate în cadrul proiectului *Congresul mondial al eminescologilor*, edițiile I-V, 2012-2016, Institutul de Filologie al AȘM, și la redactarea comunicărilor științifice prezentate în cadrul unor colocvii /conferințe internaționale și naționale.

АННОТАЦИЯ

Копчя, Флориан: Европейская идея в творчестве Михая Еминеску, диссертация на звание доктора филологии; Кишинёв, 2016.

Структура работы: введение, три главы с выводами, общие выписки и рекомендации, библиография из 117 наименований, 126 основных страниц, декларация об ответственности, CV автора.

Результаты диссертации были освещены в 19 научных работах.

Ключевые слова: европейская идея, европейская универсальность, культурная интеграция, диалог ценностей, европейская личность.

Область исследования: Румынская литература

Цель работы: состоит в показе необходимости изучения публицистики Еминеску в соотношении с поэзией и других областей его творчества, выявить его предложения касающихся создания некоторых организмов которые бы гармонизировали национальные и общеевропейские интересы.

Задачи исследования состоят в следующем:

1. Констатация существования европейского сознания в публицистике Еминеску;
2. Выявление актуальности «Европейской идеи» в соотношении с сегодняшними процессами интеграции;
3. Показ целесообразности создания совершенного единства посредством группы государств, исходя из обеих ценностей и принципа *Weltliteratur*, о котором говорили Гёте и Еминеску;
4. Выявление идеи Европоцентризма в творчестве и деятельности выдающихся румынских личностей;
5. Определение процессов европейской интеграции в соотношении с региональным мировоззрением основанное на «общее достояние каждой нации», которая не исключает признание общеевропейских ценностей;
6. Определение импакта европейского мировоззрения Еминеску на некоторых его современников;
7. Восприятие творчества Еминеску в европейском контексте благодаря его европейской личности.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в исследовании творчества Еминеску сквозь призмы *европейской идеи*, которая пристально интересовала его в публицистике и во всём его литературном творчестве. Это определило его воззрения касающиеся европейского и универсального характера румынской культуры и его взгляд на Европу как на целостный организм основанном на единстве культур. Такого рода идея имела исходным пунктом социальный и политический контекст, а также европейская интеграция и нормальное развитие нации в её рамках.

Теоретическая и практическая значимость работы состоит в реактуализации и исследовании творчества Еминеску посредством сравнительного анализа его национальных и европейских характеристик. Европейская идентичность румынского народа можно определить с помощью творчества личности Еминеску, которая основывается на интеллектуальные европейские модели.

Внедрение научных результатов: результаты диссертации были использованы в рамках сообщений представленных на Всемирном конгрессе Еминесковедов (с 2012 по 2016 годам) и в рамках нескольких международных научных конференций.

ANNOTATION

Florian Copcea: The European Idea in the works of Mihai Eminescu, PhD thesis in Philology, Chisinau, 2016.

Thesis structure: introduction, 3 chapters each with conclusions, general conclusions and recommendations, bibliography of 117 sources, 126 pages of basic text, the declaration of assuming responsibility, the author's CV.

Thesis result: were reflected in 19 scientific papers.

Key-words: European idea, europenism, universalism, cultural integration, quality dialogue, European personality

Field of study: Romanian literature

The aim of the thesis: consists in the need to appreciate Eminescu's works in the field of journalism in relation to his poetry, and other areas of his writing, highlighting his proposals to form organisms capable to unify national interests with the interests of Europe in general.

Objectives of the research are the following:

1. To determine the existence of a European conscience in M. Eminescu's journalistic works;
2. To deduce the actuality of the „european idea”, in relation to the integrationist processes occurring nowadays;
3. To accentuate the formation of a modern union through a conglomerate of modern states taking into consideration the common values and the goethean and eminescian principle of *Weltliteratur*;
4. To signalize the idea of epicentrism in the works and in the activity of influential Romanian personalities;
5. To reveal the process of europenisation by demonstrating the way the regional idea of the “common good of the nations” has blended with general-european processes;
6. The perception of Eminescu's European spirit and its impact on the personalities contemporary with him;
7. To reveal the way Eminescu, a European personality, is perceived in the continental context.

The scientific novelty and originality resides in the valorization of Eminescu's works, in which the Romanian European idea originated, in terms of our national interests and quality dialogue nowadays which, altogether, subserve the formation of “a concerto of all European nations”. The originality of this study consists in its goal to unriddle and to construe the most important moments in the Romanian history which had been possible thanks to remarkable Romanian personalities. We will emphasize, in this context, Mihai Eminescu's concern with this subject, as he pioneered the emergence of a new type of unity on European level.

The scientific problem that was solved consists in the new perspective of interpretation of Eminescu's work, in terms of the European idea, which was the main concern not only in his journalistic activity, but in all of his works. This fact made him bring about his opinion about europenisation and universalization of Romanian culture and his view of Europe as a whole based on the unity of cultures. The actuality of this subject is revealed through interpreting its emergence in social, political and cultural contexts and by passing in review different points of view on European integration and on “the assurance of a normal national development” of the integrated states.

Theoretical and practical value of the thesis consists in the actualization and valorization of the works of Eminescu through interpretative, comparative-contrastive analysis. Keeping the trace of his European-intellectual evolution, it was proved that the Eminescu's intellectual models were supporting the idea of europenisation and universalisation. Eminescu's personality, analysed in the European and universal perspective, proved the European identity of the Romanian nation.

Implementation of research results: The thesis results were implemented within the project “The World Congress of Eminescologists”, I-V editions, 2012-2016, at The Philology Institute of ASM; and, also, within scientific communications presented within international and national colloquies/conferences.

BIBLIOGRAFIE

1. Cimpoi Mihai. Europa, sarea Terrei.... București: Editura Ideea Europeană, 2007. 221 p.
2. Eminescu Mihai. Fragmentarium. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 814 p.
3. Eminescu Mihai. Opere. București: Univers Enciclopedic, 1999. 1264 p.
4. Rachieru Dinu Adrian. Eminescu după Eminescu. Timișoara: Ed. Augusta, 2009. 254 p.
5. Maiorescu Titu. Critice II, București: Editura Minerva, 2008. 288 p.
6. Eminescu Mihai. Articole și traduceri, vol. I, ed. de Aureliu Rusu, București: Minerva, 1974. 600 p.
7. Eminescu Mihai. Opere, Publicistică, IV, colecția Opere fundamentale. București: Univers Enciclopedic, 2000, 1864 p.
8. Eminescu Mihai. Opere, Publicistică, V, colecția Opere fundamentale. București: Univers Enciclopedic, 2000, 1924 p.

FLORIAN COPCEA

IDEEA EUROPEANĂ ÎN OPERA LUI MIHAI EMINESCU

622.01 – LITERATURA ROMÂNĂ

Autoreferatul tezei de doctor în filologie

Aprobat spre tipar: 30 ianuarie 2017
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar.: 1,6

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tiraj 40 ex.
Comanda nr.

Editura „Grafema Libris”
str. București, nr. 68, Chișinău, MD